

ks. bp prof. dr hab. Henryk Wejman
Instytut Nauk Teologicznych Wydziału Teologicznego US
Szczecin

RECENZJA

**rozprawy doktorskiej ks. mgr lic. Waltera Rachwalika:
*Specyfika współczesnego polskiego mistycyzmu na przykładzie pism św.
Siostry Faustyny Kowalskiej i Alicji Lenczewskiej. Studium porównawcze z
teologii duchowości* napisanej pod kierunkiem ks. dr hab. Konrada Glombika,
prof. UO na Uniwersytecie Opolskim**

Zauważalne we współczesnej rzeczywistości przekonanie o samowystarczalności człowieka przy jednoczesnym osłabieniu z jego strony otwartości na miłosierne udzielanie się Boga uzasadnia potrzebę zwrócenia uwagi na wartość życia mistycznego. Ta sprawa stała się przedmiotem zainteresowania ks. mgr lic. Waltera Rachwalika w rozprawie: *Specyfika współczesnego polskiego mistycyzmu na przykładzie pism św. Siostry Faustyny Kowalskiej i Alicji Lenczewskiej. Studium porównawcze z teologii duchowości*. Owa rozprawa zostanie poddana ocenie w trzech aspektach: metodologicznym, merytorycznym i formalnym.

1. Metodologiczna wartość rozprawy

Dysertacja, która składa się z wykazu skrótów, wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, bibliografii, streszczenia i abstractu w sposób logiczny ukazuje proces postępowania badawczego. We wstępie zostały zawarte istotne dla efektywności badań elementy, a mianowicie: wyraźnie zarysowany zakres literatury źródłowej, jasno określony cel i trafnie sformułowana metoda (s. 11-21). Oprócz wyżej wskazanych elementów wstęp zawiera również uzasadnienie oryginalności podjętego w rozprawie problemu. Odwołując się do podstawowych opracowań na temat życia mistycznego autorstwa teologów polskojęzycznych i zagranicznych, oraz przywołując działalność i nauczanie Faustyny Kowalskiej i Alicji Lenczewskiej, Autor stara się pokazać oryginalność własnego ujęcia. Ta oryginalność tkwi w odsłonięciu specyfiki polskiego mistycyzmu w oparciu o analizę dzieł tych mistyczek, a mianowicie *Dzienniczka* Faustyny Kowalskiej oraz *Świadectwa i Słów Pouczenia* Alicji Lenczewskiej. Choć uzasadnienie oryginalności ujęcia kwestii nie jest obszerne, to jednak wystarczające (s. 14). Na uwagę zasługuje staranność w stosowaniu metody analityczno-syntetycznej i porównawczej. Staranność ta ujawnia się tak we wnikliwości analiz materiału źródłowego, jak i w konsekwencji ich przedstawiania w poszczególnych paragrafach według pewnego schematu: zapowiedź problematyki, właściwy *corpus* analiz, syntetyczne podsumowanie oraz ukazanie, dzięki zastosowaniu porównań, podobnych, jak i odmiennych cech doświadczeń mistycznych obydwóch mistyczek i dopiero na tej bazie zaprezentowanie specyfiki polskiego mistycyzmu. Trzeba tutaj zauważyć, że Autor podszedł do źródłowych tekstów z obiektywnym dystansem, wydobywając z nich treści ważne w aspekcie postawionego w rozprawie celu. To nadaje rozprawie naukowego charakteru. Całości dopełnia metodologicznie poprawnie zredagowane zakończenie, w którym Autor nie tylko sformułował zasadne wyniki badań, ale także zasugerował perspektywy dalszych poszukiwań w tej materii. Na uwagę zasługuje również dobrze sporządzona bibliografia, która w całości liczy 352 pozycje, w tym 7 pozycji źródłowych, a pozostałe, to dokumenty Nauczycielskiego Urzędu Kościoła (8 pozycji), opracowania z zakresu teologii mistycznej, oraz dotyczące nauczania św. Faustyny Kowalskiej i Alicji Lenczewskiej (251 pozycji), literatura pomocnicza (84 pozycje) i źródła internetowe (2 pozycje). Oceniając pracę od strony metodycznej, należy stwierdzić, że Autor wykazał się pracowitością w poszukiwaniach materiału dla refleksji naukowej, cierpliwością w jego systematyzowaniu i wnikliwością w jego analizowaniu.

2. Merytoryczna wartość rozprawy

W warstwie merytorycznej rozprawa zawiera wiele cennych refleksji. Wydobywa z materiału źródłowego, wspartego literaturą przedmiotu, kwestie ważne dla ukazania istotnych cech polskiego mistycyzmu na bazie dzieł św. siostry Faustyny Kowalskiej i Alicji Lenczewskiej.

Pierwszym osiągnięciem rozprawy, podnoszącym jej walory merytoryczne, są wprawdzie rozważania dotyczące określenia naukowego charakteru teologii mistycznej (nazwy, przedmiotu jej badań, metody i jej odrębności względem nauk teologicznych), a w następnej kolejności refleksje na temat fenomenów (zjawisk) mistycznych w doświadczeniu mistycznym mistyków. Doniosłość oceny tej części rozprawy wynika z tego, że odsłania ona założenia i specyfikę teologii mistycznej jako dyscypliny naukowej, oraz prezentuje charakter nadprzyrodzonych zjawisk mistycznych, jakich doświadczyli mistycy. Najpierw Doktorant był w stanie w oparciu o dane źródłowe określić naturę teologii mistycznej. Traktuje ją jako część nauk teologicznych, której przedmiotem jest teoria i praktyka życia kontemplacyjnego człowieka od *nocy zmysłów* aż po *duchowe zaślubiny* z Bogiem (s. 24-26). W kolejnym etapie refleksji Doktorant zaprezentował zjawiska mistyczne, jakich w swoim życiu religijnym doświadczyli: ojciec Pio z Pietrelciny (zakonnik), siostra Wanda Boniszewska i siostra Helena Majewska ze Zgromadzenia Sióstr od Aniołów. Osiągnięciem Doktoranta w tym zakresie refleksji jest opisanie, doświadczone przez nich, zjawisk mistycznych w oparciu o analizę ich dzieł, jakie pozostawili, tj. w przypadku ojca Pio – rękopisów, siostry Wandy Boniszewskiej – jej *Dzienniczka duszy*, a siostry Heleny Majewskiej – jej brulionów [rękopisów]: *Moje wspomnienia i Obrazki z życia naszego Zgromadzenia*, oraz *Dziennika*. Efektem tego typu prezentacji ze strony Doktoranta było pokazanie, że doświadczenia o charakterze nadprzyrodzonym tego pokroju ludzi stanowią potwierdzenie występowania doświadczeń mistycznych także w obecnym czasie i zarazem wskazują na istnienie świata pozaziemskiego. W następnym etapie badań naukowych Doktorant przybliżył osiągnięcia czołowych, europejskich teologów mistyki, tj. dwóch francuskich zakonników: Reginalda Garrigou-Lagrang'a i Adolfa Tanquerey'a, oraz polskiego księdza profesora Stanisława Urbańskiego. Wartość naukowa tego kroku badawczego ze strony Doktoranta tkwi w tym, że odsłaniając osiągnięcia naukowe tych teologów, których wyniki badawcze są traktowane w aspekcie teoretyków katolickiej teologii mistycznej, określił przestrzeń i kryteria dla własnych poszukiwań naukowych, której celem stało się ukazanie specyfiki polskiego mistycyzmu na bazie nauczania św. Faustyny Kowalskiej i Alicji Lenczewskiej (s. 64-93).

Następną kwestią rozprawy, która podnosi jej walory merytoryczne, to refleksja nad charakterystyką dzieł św. Faustyny Kowalskiej i Alicji Lenczewskiej. Wartość naukowa analiz materiału źródłowego ze strony Doktoranta w tej materii ujawnia się w tym, że zaprezentował zarówno kontekst historyczny powstania tych dzieł, jak i ukazał, w sposób wnikliwy, ich strukturę i charakter, oraz dokonał oceny teologicznej podejmowanych przez nie w swoich dziełach zagadnień teologicznych, jak: droga dzieciństwa Bożego, modlitwy i perspektywy eschatologicznej człowieka (s. 95-125). Nakreślając kontekst historyczny powstania dzieł Faustyny Kowalskiej i Alicji Lenczewskiej i uwypuklając ich zawartość treściową, Doktorant jawi się jako znawca ich postawy duchowej, a zarazem jako ich propagator. Uwypukliwszy kontekst powstania i charakter dzieł siostry Faustyny Kowalskiej i Alicji Lenczewskiej, oraz prezentując ocenę niektórych zagadnień teologicznych podjętych przez nie w ich dziełach, nasuwa się pytanie, dotyczące szczególnie ostatniej kwestii, a mianowicie włączenia przez Doktoranta do oceny teologicznej tylko trzech spraw: drogi dzieciństwa Bożego, modlitwy i perspektywy eschatologicznej człowieka (s. 115-125). Nie ulega wątpliwości, że te kwestie wpływają na duchowy rozwój człowieka, ale nie stanowią o jego finalnym wymiarze w postaci mistycznych doznań. Na to składają się także spełnianie przez człowieka codzienne zadania i jego osobiste nastawienie emocjonalno-psychiczne. W tym kontekście rodzi się zapytanie, dlaczego Doktorant w swoich analizach nie podjął tego zagadnienia, a jedynie ograniczył się do zaprezentowania tych podstawowych elementów duchowego rozwoju człowieka w aspekcie mistycznych doświadczeń?

Kolejną zdobyczą rozprawy, podkreślającą jej walory merytoryczne, to rozważania nad naturą i wartością zjawisk mistycznych, jakie doświadczyły w swoim życiu Faustyna Kowalska i Alicja Lenczewska (s. 127- 182). W oparciu o analizę danych źródłowych Doktorant był w stanie określić rodzaje tych zjawisk i ich formy wyrazu. Jednak w tej przestrzeni refleksji doniosłą wartością naukową badań Doktoranta stanowi nie tyle enumeracyjne i rodzajowe zaprezentowanie przez niego zjawisk mistycznych, będących udziałem Faustyny Kowalskiej i Alicji Lenczewskiej, lecz ukazanie wartości tych zjawisk dla wzrostu moralno-duchowego zarówno samych

doświadczających je, jak i innych osób. W efekcie analiz Doktorant jednoznacznie podkreślił, że zjawiska mistyczne, jakie te Osoby doświadczyły w swoim życiu są darem Boga niczym nie zasłużonym przez nie, a z drugiej strony wskazał na to, że nie pozostały one (te zjawiska) bez wpływu na osobisty rozwój duchowy tych Osób i zarazem zaznaczył, że one mają wpływ na postawę wiary innych ludzi.

Jeszcze innym osiągnięciem rozprawy, podnoszącym jej walory merytoryczne, jest próba pokazania, że nauczanie siostry Faustyny Kowalskiej i Alicji Lenczewskiej, zawarte w ich dziełach, ma charakter ponadczasowy (s.183-209). Dla zrealizowania tego zamierzenia Doktorant wyraźnie określił zakres badań, wskazując na trzy zagadnienia teologiczne, które uczynił przedmiotem analiz, a mianowicie: przesłanie o Bożym miłosierdziu, powszechne powołanie do świętości realizowane w stanach życia i chrześcijański apostołat urzeczywistniany poprzez dawanie świadectwa Chrystusowej ewangelii. Trzeba przyznać, że tak określone przez Doktoranta zakresy analiz owych trzech zagadnień nie są czymś nowym w wymiarze teologicznej zawartości. Te kwestie stanowią składowe elementy współczesnej refleksji teologicznej prowadzonej przez teologów. Jednak doniosłość analiz ujawnia się w pokazaniu przez Doktoranta, że wskazania obydwu mistyczek zawarte w ich dziełach w obszarze tych trzech tematów, są zgodne z doktryną Kościoła, jak i zarazem wyznaczają kierunek działań dla współczesnego człowieka, co do spełniania się przez niego w człowieczeństwie i osiągnięcia ostatecznie szczęścia wiecznego. Wartość tego kierunku wskazań, odsłonięta przez Doktoranta na bazie analiz dzieł źródłowych, tj. Faustyny Kowalskiej i Alicji Lenczewskiej, zawiera się w tym, że człowiek jest w stanie zrealizować się w człowieczeństwie, gdy na miłosierdzie Boga okazane mu przez Niego w akcie stworzenia i odkupienia go przez Jezusa Chrystusa, Jemu zaufa i będzie odpowiadał miłosierdziem względem bliźnich w formie czynu (konkretnego wsparcia ich w potrzebie), słowa (braku krytykanctwa i upomnienia brata w jego przewinieniach) i modlitwy, realizowanym w ramach (każdy) własnego stanu życia (kapłańskiego, zakonnego i laikatu), a przez to będzie świadczył o Chrystusie, który zmartwychwstał i żyje w swoim Kościele jako jego Głowa. W ten sposób Doktorant wyraźnie określił prawidłowość duchowego rozwoju człowieka, a zarazem pokazał, że przekaz doświadczeń mistycznych opisanych w dziełach obydwu mistyczek koresponduje z nauczaniem Kościoła i przejawia ponadczasowe przesłanie, które polega na tym, że jakakolwiek forma okazywania miłosierdzia bliźnim (czynem, słowem, czy modlitwą) przynosi wsparcie potrzebującemu, udoskonala świadczącego i niesie uwielbienie Boga miłosiernego.

W podsumowaniu recenzji w jej aspekcie merytorycznym, należy stwierdzić, że Doktorant zaprezentował kompleksową koncepcję współczesnego mistycyzmu polskiego i jego wartość dla duchowego postępu ludzi doby obecnej. Punktem wyjścia jego poszukiwań naukowych stały się dzieła dwóch polskich mistyczek: siostry Faustyny Kowalskiej i Alicji Lenczewskiej. Przeprowadzając analizę ich dzieł, Doktorant wykazał ortodoksyjność ich nauczania, czyli wierności nauce Chrystusa głoszonej w Kościele i przez Kościół, a zarazem ukazał ich duchowość, która znamionowała się z jednej strony ich duchowym dziecięctwem, a z drugiej ich gotowością do ofiary okazywanej Bogu za grzechy ludzi. W ten sposób Doktorant pokazał, że doświadczenia mistyczne obydwóch mistyczek odpowiadają współczesnemu spojrzeniu Kościoła na życie mistyczne i ukazał także ich polski rys mistycyzmu w postaci objawień Chrystusa wciąż upominającego się o swoje niezbywalne prawo do bycia w sercu i życiu człowieka i narodu jako najważniejsza Osoba. Na bazie przeprowadzonych analiz materiału źródłowego Doktorant doszedł do zasadniczego wniosku, że nauczanie obydwóch mistyczek w kwestii mistycyzmu jest bardzo zbieżne, a ich postawy życiowe wyrażały się w ich głębokim zaufaniu Chrystusowi, gorliwym obwieszczaniu światu Jego miłosierdzia i w apostołstwie miłosierdzia słowem, czynem i modlitwą.

Mimo wskazanych powyżej osiągnięć rozprawy, jej analiza pobudza do postawienia pytań, które nasunęły się w trakcie jej studiowania. Na s. 70 czytamy: *Francuski teolog (chodzi o R. Garrigou-Lagrange) stwierdza, że Bóg może udzielić wiernemu licznych charyzmatów, jeśli żyje w stanie łaski uświęcającej, przez co jest zjednoczony ze Stwórcą.* Faktycznie tak jest, gdyż Bóg jest wolny w swoim działaniu. Ale jak odczytywać to stwierdzenie w odniesieniu do nawrócenia Szawła pod Damaszkiem, któremu objawił się Jezus i udzielił łaski? (por. Dz 9, 1-6). Z kolei na s. 183 Doktorant napisał: *Papież przypomniał również, iż podstawową zasadą życia sprawiedliwego jest obowiązek okazywania miłosierdzia sobie samemu i bliźnim, a to zawsze wiąże się to z koniecznością odrzucania grzechu oraz nawracania się, gdyby zaistniała taka konieczność.*

Pomijając nieprecyzyjność zapisu zdania, nasuwa się pytanie, na jakiej podstawie Doktorant warunkuje nawracanie się człowieka, używając sformułowania *gdyby zaistniała taka konieczność?*

Powyższe zapytania nie umniejszają wartości rozprawy. Jej merytoryczna strona jest poprawna. Wyszczególnione wyżej kwestie, mimo zgłoszonych zapytań, pozwalają na wystawienie jej wysokiej oceny.

3. Formalna wartość rozprawy

Rozprawa ks. mgr lic. Waltera Rachwalika jest poprawna również od strony formalnej. Jej język jest komunikatywny, a sam wydruk został przygotowany starannie.

Pewne korekty byłyby jednak potrzebne w tekście. Bowiem można dostrzec w nim błędy w interpunkcji dotyczące, np. stawiania w nieodpowiednim miejscu przecinków, lub ich nie stawiania (s. 63, 162, itd.), albo tzw. literówek (s. 43, 56, 69, 182, 183, itd.), niekonsekwencje w zapisie skrótów (jedne zostały podane w wykazie skrótów, a inne w przypisach - wszystkie winny być podane w wykazie). Wskazane byłoby też zamieszczenie w wykazie skrótów tych skrótów, które zostały użyte w przypisach (np. t. s. 69). Nie potrzebna jest numeracja stron, na których nie ma treści (np. s. 8, 10, 22, 94, 210, 216, 246).

Mimo tych uchybień, które wynikają raczej z niedopatrzeń niż świadomego działania, rozprawa pod względem formalnym nie budzi zastrzeżeń.

4. Wniosek końcowy

Dokonana recenzja rozprawy doktorskiej ks. mgr lic. Waltera Rachwalika upoważnia do wyrażenia zasadnego uznania dla jej naukowo-teologicznych kwalifikacji. Doktorant wykazał się znajomością literatury przedmiotu, umiejętnością jej interpretacji i ukazania własnych wyników badań na tle cytowanej literatury. Przedstawił precyzyjnie sformułowany projekt badań, spełniający kryteria metodologicznej poprawności, a następnie z sumiennością go przeprowadził. W ocenie i interpretacji wyników badań Autor wykazał się naukową bezstronnością.

Z przekonaniem stwierdzam, że rozprawa doktorska ks. mgr lic. Waltera Rachwalika spełnia wymagania stawiane przez *Ustawę o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (art. 13, ust. 1). Dlatego występuję z wnioskiem do Rady Naukowej Uniwersytetu Opolskiego w Opolu o dopuszczenie ks. mgr lic. Waltera Rachwalika do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

ks. bp prof. dr hab. Henryk Wejman

Szczecin, 24 lipca 2023 r.